

Dochází ke křížení slavíka obecného (*Luscinia megarhynchos*) se slavíkem tmavým (*Luscinia luscinia*)?

Is hybridization of Nightingale (*Luscinia megarhynchos*) and Thrush nightingale (*Luscinia luscinia*) possible?

Pavel Kverek

Úvod

Od roku 1980 se věnuji výzkumu slavíka obecného (*Luscinia megarhynchos*) na Mladoboleslavsku (střední Čechy). O tři roky později jsem započal i s kroužkováním místní populace. V roce 1985 jsem rozšířil specializaci na všechny čtyři druhy slavíků, v České republice se vyskytujících. V tomto příspěvku jsem zaměřil svou pozornost na možné křížení slavíka obecného (*Luscinia megarhynchos*) se slavíkem tmavým (*Luscinia luscinia*). O možnosti vzniku smíšeného páru z jedinců těchto druhů se zmiňují ŠŤASTNÝ, DRCHAL (1984).

Výsledky

Podezření na tvorbu smíšených párů jsem pojal již v roce 1992, kdy jsem dne 16.6. při procházení po hrázi Nového ryb. u Koprníku na okr. Mladá Boleslav, zaslechl hlas slavíka, upomínající na hnízdění. Popis lokality je uveden jinde (KVEREK 1992). Jak se po chvíli ukázalo, mlád'ata již byla mimo hnízdo, ukryta křovité vrbě, prorůstající kopřivami. Byla ještě nevzletná, o jejich odchycení jsem se tedy ani nepokoušel, dovedou se velmi obratně ukrýt. Na rodiče jsem však natáhl v nedaleké ulici síť a ve chvíli v ní označil dvouletou samičku (*Luscinia megarhynchos*) s hnízdní nažinou, patřící k vyvedeným mlád'atům. Protože se ozýval i druhý z rodičů, prvního jsem pozdržel v zajetí. S přibližujícím se hlasem vletěl do sítě i sameček. Jednalo se však o slavíka tmavého (*Luscinia luscinia*) ve stáří dvou let. Po změření jsem oba ptáky ještě chvíli pozdržel, ale krom občasného hlasu mlád'at byl již klid. Proto jsem je po chvíli pustil a ujistil se, že na lokalitě jiný dospělý pták není. Během další hodiny se již nic nepříhodilo, staří pokračovali v krmení mlád'at, ke kterým zaletovali oklikou.

Až v roce 1997 se podařilo zajistit důkaz pro toto podezření. Stalo se tak za přítomnosti kolegů na lokalitě v Dolním Pometují (DIVIŠ 1997, ČERNÝ 1997a). Podmínky pro slavíky jsou zde obdobné, jako na Mladoboleslavsku, přesto hustota osídlení nebude nijak veliká.

Při hodnocení lokality Starý Ples, okr. Náchod, se podařilo v krátké době odchytit samičku slavíka tmavého (*Luscinia luscinia*) (ČERNÝ 1997b). Pták byl dvouletý s hnízdní nažinou. Všechny znaky jasně mluvili pro tento druh, s tím, že šlo ještě o mimořádně vybarvený ex. s velmi výrazným vlnkováním hrudi. Přenesený rozměr křídla měl hodnotu 90 mm, což podporuje druhové zařazení. Navíc jsem předvedl u tohoto druhu zvláštní zabarvení spodních krovek ocasních v podobě vlnkování per. Pro prov-

nání jsme na vzdálenější lokalitě odchytili slavíka obecného (*Luscinia megarhynchos*), zpívajícího samce, a na něm ukázali odlišnosti. Druhý den jsme na lokalitě, kde byla v předcházejícím dni označena samička, zahájili odchyt samce. Ten na sebe, tak jak v předešlém dni upozorňoval krátkým zazpíváním vždy, když jsem se přiblížil na okraj lokality. Už sám zpěv byl nápadný, šlo o zajímavou kombinaci hlasového projevu slavíka obecného (*Luscinia megarhynchos*), jenž byl základem skladby, proložené úsečným tlukotem, který je vlastní slavíku tmavému (*Luscinia luscinia*). Nakonec i tento pták byl dvouletý. Zde se tedy jednalo s největší pravděpodobností o křížence. Hlavní znaky po jeho odchytu hovořily ve prospěch slavíka obecného (*Luscinia megarhynchos*), včetně formule křídla, jeho délky (pouhých 86 mm) a poměru 1. RL ke krovkám. Ta je široká a přesahuje VK křídelní. Ze slavíka tmavého (*Luscinia luscinia*) měl kromě zabarveného zpěvu i tmavě hnědý rýdovák, robustnější nohy a sytě šedivě zakouřeně hrdlo.

Nálezem hnízda se sedící, již okroužkovanou samicí s vlnkovanou hrudí, se mimo jiné zjistilo, že oba ptáci byli vlastně odchyceni neda-leko od něho do stejné sklopky. Prodlením v odchytu bylo potvrzeno, že na poměrně malé, přehledné a izolované lokalitě, jiný slavík již není. Hnízdištěm byl lesík, kapkovitého tvaru, s plochou cca 0,1 ha, na okraji polí, s přílehlou travnatou cestou a míjejícím potokem v louce. Až na vysoké zastoupení divokého chmele, jenž zde vytváří bezpočet různě vysokých, dobře krytých, hnízdních kapes se nijak zásadně neodlišuje od mých lokalit na Mladoboleslavsku. I tato samička se při volbě místa pro hnízdo držela určité tradice. Vybrala prosvětlený okraj keře u cesty a hnízdo posadila na suchou větev těsně nad zem, která zvolna prorůstala vegetací. Později, v době líhnutí mladých, již kopřivy a svizel vytvoří dostatečný kryt a mláďata jsou těžko k nalezení. Toto hnízdo se na základě vytipování podařilo nalézt během dvou minut. V hnízdě byla úplná pětikusová snůška vajec obvyklých rozměrů a zbarvení, pravděpodobně brzy před líhnutím mláďat. Samice slavíků se do prvního vyplašení velmi pevně, a tato se i po návratu na hnízdo nechala nafotografovat. Bylo to dne 31.05.1997.

Diskuse

Dnes již tedy víme, že ke křížení za určitých podmínek dochází, nabízí se tedy otázka, jaké znaky mláďata z takovýchto hnízd nesou. Pak je i otázkou, jaké příslušnosti jsou ptáci, kteří u nás na jaře i několik týdnů zpívají jako slavíci tmaví (*Luscinia luscinia*).

První slavík tmavý (*Luscinia luscinia*) byl mnou v naší oblasti zjištěn v roce 1988, kdy se zpívající samec zdržoval dva týdny v malém lužním lesíku, odkud se později vytratil. Od té doby jsem věnoval větší pozornost zprávám o „podivně zpívajících slavících“ v měsíci květnu. Tyto údaje zpětně ukazují na zájem těchto ptáků o naše podmínky.

Slavíků tmavých jsem označil zatím pouze 8 ex., jsem však přesvědčen, že větší pozornosti v době průtahu se nechá toto číslo zvýšit. Spolehlivým termínem odchytu je první dekáda května. Ojedinelí ptáci se mohou však objevit už i poslední dny v dubnu. Většina těchto slavíků,

zvláště pak časně protahujících, se chová nenápadně. Zde by šlo zřejmě využít přehrávku hlasu soka. U nás se vyskytují ve stejných podmínkách, jako slavík obecný (*Luscinia megarhynchos*).

Jak již bylo zmíněno, zpívající samci slavíka tmavého (*Luscinia luscinia*), jenž se na jarním tahu pozdrželi, byli vždy dvouletí. I všichni čtyři ptáci z obou diskutovaných párů žili druhý rok života. Nabízí se zde srovnání se slavíkem obecným (*Luscinia megarhynchos*). Ptáků tohoto druhu jsem okroužkoval již několik stovek a z toho získal kolem 200 kontrolních odchytů po roce a déle. Mám tedy k dispozici zajímavý studijní materiál, z kterého jsem zjistil nápadnou absenci dvouletých ptáků v místě narození a naopak se zde objevují dvouletí cizí příslušnosti. V dalším se již řada mých kroužkovanců objeví jako tříletí, buď v místě narození anebo v blízkém okolí. Zde se pak již v následujících letech usadí. Jediný byl v roce následujícím kontrolován již jako zpívající samec jiným kroužkovatelem, na opačném konci regionu. Pro odpověď na tuto otázku by bylo zapotřebí většího zájmu kroužkovatelů o slavíky.

Závěr

Za 15 let specializace se mi podařilo nově označit přes 600 slavíků obecných (*Luscinia megarhynchos*), 8 slavíků tmavých (*Luscinia luscinia*), 70 slavíků modráčků středoevropských (*Luscinia svecica cyanecula*) a 2 slavíky modráčky tundrové (*Luscinia svecica svecica*). Z tohoto shromážděného materiálu jsem pořídil přes 200 kontrolních odchytů po roce a déle. V nich jsem mimo jiné ověřoval a objevoval rozlišovací druhové znaky. U slavíka obecného (*Luscinia megarhynchos*) a slavíka tmavého (*Luscinia luscinia*) jsem nezjistil přechodných znaků ukazujících na možné křížení. Přesto jsem v roce 1992 toto podezření pojal a v roce 1997 na lokalitě Starý Ples (okr. Náchod) prokázal. A v tomto případě byla také poprvé u ptáka zjištěno zastoupení obou dvou druhů. Šlo tedy s největší pravděpodobností o křížence, který dále hnízdl. Z této snůšky okroužkoval T. Diviš dne 11.06.1997 2 vylíhla pull. ve stáří cca 6 dnů.

Summary

In 1997, a breeding of a female Nightingale and a male hybrid of Nightingale and Thrush nightingale and Nightingale was recorded in Starý Ples in Náchod district, sq. 5661d. The male carried characteristics typical for both species.

Literatura

- ČERNÝ M., 1997a: Východočeský víkendový výzkumný tábor v Dolním Pometují. Ptačí svět, IV/3: 7.
- ČERNÝ M., 1997b: 4. VVT VČP ČSO v Dolním Pometují. Zpravodaj VČP ČSO, 21: 11-25.
- DIVIŠ T., 1997: Zpráva o výsledcích 4. víkendového výzkumného tábora Východočeské pobočky České společnosti ornitologické. Dolní Pometují, Rychnovek, Prášilka 29.05.-01.06.1997. Zpravodaj VČP ČSO, 21: 7-10.
- KVEREK P., 1992: Slavík modráček středoevropský (*Luscinia svecica cyanecula*) na úpatí Českého ráje. Panurus, 4: 73-76.
- ŠŤASTNÝ K., DRČHAL K., 1984: Naši pěvci. SZN, Praha: 61.

Poznámka na závěr: O rok později byl ve dnech 22.05.1998 - 23.05.1998 v lokalitě znovu proveden odchyt. V nejbližším okolí zpívali 4 samci slavíka obecného, z toho v lokalitě samé 1 samec. Tohoto ptáka se bohužel nepodařilo odchytit, podle zpěvu se však jednalo o slavíka obecného. Chycena byla však samice 2.K, jenž neměla kroužek a byla také slavíkem obecným. Tím se v lokalitě vyloučila přítomnost samice slavíka tmavého z loňského roku. V okolí byli okroužkováni zbylí 3 samci slavíka obecného, samice již seděly a tak se je odchytit nepodařilo. Rovněž nebyl potvrzen návrat ani jednoho ze dvou mláďat kroužkovaných T. Divišem.

Adresa autora:

Pavel Kverek
Vilová 246
294 02 Kněžmost